

## IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

*Kolozsvár története* írta J a k a b E l e k, magyar tud. akad. levelező tag. (Ára 15 frt.) Kapható szerzőnél Budapesten, Tabán, Döbrentei u. 6. sz.) Azt hisszük, olvasóink jó neven veszik, ha kitünő munkatársunknak e nagybecsű művéről terjedelmes ismertetést adunk. Ezt megérdemli maga a mű és tudós írója.

E monographia megírására 1863. october 30-án tüzte ki a Tanács a pályakérdést, úgy, hogy az a legrégebb időtől 1848. márt. 15-ig irassék meg, pragmatikai hitelességgel, eredeti forrásokból, 1000 frt pályadíjt ajánlván fel rá Simon Elek akkori polgármester, a mit nemsokára 300 frttal pótolta, mikor a munka félig elkészült, az író betegeskedése tekintetéből, az addig 1555 frtra növekedett díjt az 1869. jul. 10-én tartott képviselőtestületi gyűlés a bírálók: Szabó Károly, Torma Károly és Sámi László egyhangú dicséréte következtében az írónak kiadta, később kinyomatta; 1871-ben jelent meg az I. szövegkötet a legrégebb időtől 1540-ig, a budapesti egyetemi nyomdában, 1—640. nagy 8-adrét lapon, az I. oklevél kötet ugyanazon időkörből 1—420. lapon igen díszes kiállítással, tartalma I—CCLIX. többnyire eredeti oklevél volt; és az I. Rajzfűzet I—XXXV. táblára oszlott 134 kisebb-nagyobb eredeti rajzzal, a m. kir. államnyomdában szintén hasonló díszszel kiállítva.

A sajtó elismeréssel fogadta az egészen új rendszerű és az író tervezése szerint készült jeles monographiáját. S most, midőn az egész mű bevégezve, rendszere teljes nivoltában domborodik ki.

A mű II-ik szövegkötete magában foglalja Kolozsvár magyar nemzeti fejedelmek a latti történelmét, 1540-től 1690-ig, 1—832. lapon; a III-ik szövegkötet a habsburg-lotharingiai korszakot 1—1022 lapon, a II-ik oklevélkötet tartalma a két időkörből I—CCCLIV. oklevél és 1—752 lapra terjed; a II-ik Rajzfűzet I—XII. táblára oszlott s 70-t meghaladó kisebb-nagyobb rajzot és az összes egyházak harang-émlék, szobor- és közintézeti feliratait foglalja magában.

Az első most is a mondott egyetemi nyomdában az 1871. évihez hasonló szép papiroson nagy gonddal készültek, az utolsó Kellner és M. nyomdaintézetében a könyvhez és a kiadó városhoz méltó díszszel.

A teljes mű tehát öt kötetre s két füzetre terjed. Hatszáz példányban nyomatták s a város fedezte a 13,823 frtnyi költséget; de ötszáz példányt a szerző rendelkezésére bocsátott. A Simon Elek által tett pályadíjhoz Sigmund Dezső országos képviselő 500 frttal járult, a város pedig 2500 frtot szavazott meg. A pályanyertes szerző 7055 frt tisztelet-díjat kapott nagy munkájáért.

A huszonnyolcz évi komoly és lelkiismeretes munkásság gyümölcse, mely

a magyar monographia irodalomban máig első helyen áll, a történetkedvelőkönzönség különös figyelmét érdemli meg.

A történetírás anyaga közfelfogás szerint régi kronikák, különböző iratok és okleveli emlékek. E monographia írója új utra tért s új rendszert kezdett egyfelől a történethez oklevéltár csatolása által, másfelől az által, hogy a midőn az eddigi történeti anyagot nem mellőzi: nagy súlyt fektet a föld mélyében rejlő leletekre, a történetiképekre s rajzban és metszésben örökített tényekre, mint a nemzeti élet és szellem felsőbb munkásságának nyomaira. Ezekre a magyar történetírás eddig nem volt elég tekintettel.

Uj uton jár e monographia írója abban is, hogy az illető város levéltárát minden ágában s egész terjedelmében felkutatta, tehát összes oklevél gyűjteményét, közigazgatási leveleit, a jegyzőkönyveket, valamennyi czéh leveles ládáját, összes egyházak és tanodák, felsőbb és legfelsőbb hatóságok levéltárát stb. E műből meglátszik, hogy írója előtt a monographia eszménye lebegett s lelkében élt a haza köztörténelme egykori alapos megirhatásának tudása és vágya. Csak ily okokból származhatik az új adatok s régi oklevelek felkeresésében tanúsított lankadatlan kitartás, miről az író nagy és szép műve bizonyágot tesz; három-négy száz oly becses oklevél tárul fel abban a tudomány barátai előtt a politika, jog, egyház, oktatás, mezőgazdaság, kézipar és kereskedelem — szóval — a polgári élet majdnem minden körében és munkaterén, a mikről eddig alig volt tudomásunk, a mit gyönyörrel s ismereteiben öregbedve olvashatunk, s így e mű egy valaha kiadandó kritikai egyetemesség magyar Codex Diplomaticus-hoz is becses adalékkal járul s utját egyengeti.

Érdeme írónak a városok, vármegyék és a régi nagy nemzetségek levéltárainak rendezése s a történelem írók számára használhatóbbá tétele eszméjének országszerte felébresztése, valamint az ez iránt nyilvánuló erős törekvés, a mi műve első köteteinek megjelenése után a történelmi s főképen a monographiai irodalom örvendetes föllendülésére gyakorolt hatást.

S a mi e helyen különösen kiemelendő, hogy az egyházakról mint műveltségi tényezőkről mindenütt terjedelmesen ír. A XVI-ik száz esztendő hitújító mozgalmainak központja e haza részben Kolozsvár volt és ha valamely város történelmével kapcsolatban lehet szólni az egyházak történetéről, erre Kolozsváré különösen alkalmas. Szerző az unitárius, református és r. katolikus egyházak és iskolák történeteit úgy a XVI-ik, mint a következő száz évek politikai és műveltségi történelmével oly módon szövi össze, mely feltétlen elismerést érdemel.

E mű íróját különösen kettő jellemzi: egyik inkább önbizalmatlansága, mint elbizakodottsága. Ebből következik mindig szilárd talajon állása s hypothesis kerülése; az igazságot keresi, s ha megtalálta, kimondani bátor, s a mit nem tud, nyíltan bevallja; másik: hogy műve a monographia határán belül a polgári életet tartja főképen szem előtt, élesen figyeli meg a népélet és szellem s idő minden fontos jelenségét; bőséget tán itt-ott vethet szemére a kritika, de szükségtelennek közléséért meg nem róható. Ebből már lehet kivonatban népies kiadást is készíteni, mit — remélünk — szerző meg is teszen.

Az irálya folyékony, tiszta és magyaros, itt-ott székely eredeti szóalakkal vegyítve, a mik azt mintegy zamatoszá, erőteljessé teszik. A külső kiállítás fényes.

E mű meleg pártolására s megszerzésére művelt közönségünket általában s valamint a középiskolák igazgatóságait jó lélekkel ajánlólag felhívni bátrak vagyunk. K o l o z s v á r t ö r t é n e l m e a monographia irodalomban nagy nyereség, százévünk e negyedének magyar irodalmában maradandó nyomot fog hagyni. K. J.

H é b e r o l v a s ó k ö n y v. Akadémiai és magánhasználatra. Szerk. Pukánszky Béla, theol. akad. tanár. Pozsony. A mű, mint a „Theologiai szakkönyvtár II. kötete jelent meg. Különös elismerést érdemel szerző már azért is, hogy művével az oly kismérvű héber irodalmat gazdagította. De ettől eltekintve is figyelmet érdemel e mű, mert czéljának, t. i. „hogy az akadémiai hallgató e könyvecske fonalán az terjedtebb nyelvtanok valamelyikének segítségével, esetleg tanári magyarázat nélkül is, az alaktant s a syntaxis általánosabb szabályait elsajátíthassa“, tökéletesen megfelel. A műhöz héber-magyar és magyar-héber szójegyzék van csatolva. Elismerjük, hogy nyelvtanok szerkesztésénél a technicus terminusok (s itt mi is ezt használjuk) nem nélkülözhetők, azonban mégis czélszerűbbnek tartjuk, ha a latinus nevek helyett a megfelelő magyar neveket tesszük s melléjük zárjelben azokat. Subjectum, praedicatum, articulus, praepositio, consonans vocalis stb. ma már magyarul helyettesíthetők s nyelvtani műszavaink kifejlődése kívánatossá teszi, hogy más kifejezéseket is egészen magyarítsunk. E műben csaknem mind latinus nevek vannak, azonban ez nem von le értékéből. Ajánljuk az érdekelteknek. Ára 140 frt. — P a e d a g o g i a i P l u t a r c h, jelesebb pedagógusok, kiválóbb tanférfiak arczkép- és életrajzgyűjteménye, tekintettel a magyarokra 19. és 20. füzete megjelent. Szerkeszti Orbok Mór. Ajánljuk olvasóink és különösen tanítóink figyelmébe. A füzet ára 40 kr. — A p é n z z ű g y t a n a l a p v o n a l a i: Kereskedelmi középiskolák harmadik osztálya számára a legújabb miniszteri tanterv alapján írta Léhman Róbert, jog- és államtudományok tudora, hites ügyvéd, a kolozsvári kereskedelmi akadémia rendes tanára. A mű ajánlva van az unitárius egyház főjegyzőjének, Kolozs-Dobokai unitárius egyházmege főtisztelendő esperesének, az unitáriusok kolozsvári főtanodájában a hellen s a magyar nyelv rendes tanárának, Szentgerinczei Nagy Lajosnak. Rövid, de tartalmas munka, mely világos fogalmat nyújt a pénzügy állásáról, bírálati alapon. Szerzőnek elismeréssel adózzunk hézagpótló művéért. Ára 60 kr. — K e r e s k e d e l m i s z á m t a n. A középfokú kereskedelmi iskolák (akadémiák) első osztálya számára a legújabb miniszteri tanterv alapján írta dr. Veress Vilmos, a kolozsvári kereskedelmi akadémia tanára. Szerző csak újabb érdemeket szerez magának a tankönyv-irodalom terén e művével is, a mennyiben tárgyát érthetően, czélszerűen adja elő és minden műveletnél csak a kellő egyszerűsítést ajánlja és tulságba nem megy. E műve is szerzőnek hézagpótló. Ára 120 frt. — Ö t s z á m j e g y ű L o g a r i t h m u s i T á b l a. A természetes számok Brigg-féle logaríthmusai 1-től 10000 ig. Kereskedelmi és polgári iskolák használatára sajtó alá rendezte: dr. Veress Vilmos keresk. akad. tanár. A mű hasznos és használható volta mellett bizonyít az, hogy most második kiadásban jelent meg. Ára 40 kr. — A z E v a n g. l e l k e s z i T á r 1888-iki folyama egy kötetben fog megjelenni Karácson előtti héten. Ára 3 frt, mi Sziládi László nyomdászhoz küldendő Kecskemétre. G.

## KÜLÖNFÉLÉK.

**Sociologia és theologia.** Az unitáriusok londoni papnevelő intézetében Wicksteed ur, ez intézet egyik tanára, a beállott tanévben sociológiát fog előadni. Megnyitó beszédében érdekesen mutatja ki a sociologia és theologia közötti viszonyt s ebből kifolyólag előbbinek a theologiai tanfolyamban hasznát és szükségességét. „A keresztény pap feladata — ugy mind W. — két irányu. A mint a törvény két táblára irattott: ugy az evangeliumban is két parancsolat van. A zsidók ama közmondása, hogy nem könyörgés az, a melyben nincs emlékezet az Isten országáért, mélyen be kell hogy vésve legyen a ker. pap lelkébe is, midőn gondolattal, szóval és tettel az Isten országának megalapításán munkálkodik. Oly feladat ez, melynél a vallás és erkölcs egymással keznet kell hogy fogjanak és ha az erkölcs tanítása épp oly nélkülözhetlen a papra nézve, mint a vallás tanítása, ki kételkedhetnék azon, hogy kiképzésére szükséges ismernie a társadalom szervezetét, annak fejlődését és a társadalmi nagy intézmények jelentőségét? Mert az ember magaviselete — az erkölestudomány tárgya — mindenütt a társadalmi viszonyokon nyugszik s a társadalmi intézményektől van föltételezve. Ama „categoricus imperativus“ formáját ugyan le lehet vonni az emberi természet alkotából is, de annak tartalmát az emberi társadalom viszonyai szabályozzák. És ha az erkölcsiség jövő tanítója és hirdetője, a jövő vezér és tanácsadó, kinek feladata lesz jellemeket formálni és a magaviseletnek állandóságot és erőt adni, ha a jövő prófétája, kinek szava az isten országának eljövételét siettetheti, tudni akarja mit cselekedjék, hogy másokat vezessen, teljesen ismernie kell azon társadalmi intézmények természetét és jelentőségét, a melyeken az ember egyéni élete minden időben nyugszik.“ Ezután a zsidó prófétákon elkezdve egész napjainkig feltünteti, hogy az egyházban mikor minő súlyt fektettek a társadalmi kérdésekre. Megemlékezik a reformátorokról is, a kik mindamellett, hogy a protestans reformatio elvei nem kedveztek a sociologia vallás-tudományi fejlődésének, mégis nem mulasztották el mindazon politikai és közgazdasági kérdésekkel foglalkozni, a melyek korukat érintették; sőt a történelemírók szerint Kálvin volt az első, a ki a kölcsön